

KINH NGHIỆM XÂY DỰNG VÀ PHÁT TRIỂN CHƯƠNG TRÌNH, SÁCH GIÁO KHOA MÔN TÌM HIỂU XÃ HỘI CẤP TIỂU HỌC THEO ĐỊNH HƯỚNG TÍCH HỢP CỦA SINGAPORE

ThS. NGUYỄN HỒNG LIÊN,
ThS. ĐINH NGỌC BÌCH KHUYÊN
Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

1. Đặt vấn đề

Hiện nay, tích hợp là một trong những quan điểm đã trở thành xu thế trong phát triển chương trình giáo dục (GD) phổ thông ở nhiều nước trên thế giới. Thực tiễn đã chứng tỏ rằng, việc thực hiện quan điểm tích hợp sẽ làm tăng tính hiệu quả của hoạt động GD, giúp phát triển năng lực giải quyết những vấn đề phức hợp và làm cho việc học tập trở nên có ý nghĩa đối với học sinh (HS) hơn so với việc thực hiện các môn học, các hoạt động GD một cách riêng rẽ. Đây cũng là một trong những quan điểm chỉ đạo trong việc xây dựng chương trình GD phổ thông Việt Nam sau năm 2015. Trong bài viết, chúng tôi trình bày những kết quả nghiên cứu về lí luận chương trình tích hợp cũng như việc thể hiện quan điểm tích hợp trong chương trình, sách giáo khoa (SGK) môn Tim hiểu Xã hội cấp Tiểu học của Singapore, từ đó rút ra những bài học đối với việc phát triển chương trình và biên soạn SGK các môn thuộc lĩnh vực khoa học xã hội cấp Tiểu học ở Việt Nam sau năm 2015.

2. Kinh nghiệm của Singapore trong việc xây dựng chương trình và sách giáo khoa theo định hướng tích hợp thông qua môn Tim hiểu Xã hội (Social Studies) ở tiểu học

2.1. Về xây dựng chương trình định hướng tích hợp

Chương trình Tim hiểu Xã hội cấp Tiểu học được xây dựng trên các quan điểm sau đây:

- Tích hợp các kiến thức Lịch sử, Địa lý với các yếu tố cơ bản của Kinh tế và Xã hội học;

- Góp phần hình thành và phát triển kĩ năng quyết định, giao tiếp và làm việc nhóm;

- Nội dung được giảm tải nhằm tăng thời gian và không gian cho giáo viên (GV) áp dụng các phương pháp dạy học (PPDH) sáng tạo và tương tác, HS phát huy tốt hơn quyền chủ động học tập của mình. Việc dạy học không chú trọng vào việc dạy kiến thức mà nhấn mạnh vào việc hình thành cho HS phương pháp và kĩ năng tư duy trong học tập, đòi hỏi GV phải có những sáng tạo trong PPDH;

- GV được khuyến khích sử dụng đa dạng và hiệu quả các nguồn tài nguyên dạy học.

Những thành tố của một chương trình tích hợp thể hiện trong văn bản chương trình môn Tim hiểu Xã hội của Singapore:

- Về mục tiêu: Chương trình nhằm phát triển các kĩ năng cốt lõi cho HS, bên cạnh mục tiêu về kiến thức và thái độ - giá trị. Trong các bài học đều chú trọng đến

việc hình thành và phát triển các kĩ năng cốt lõi sau: (i) Phương pháp và Điều tra (Process and Inquiry); (ii) Giao tiếp (Communication); (iii) Tham gia (Participation); (iv) Tư duy phê phán và Sáng tạo (Critical and Creative Thinking). Đối với từng kĩ năng, thông qua các bài học đều thể hiện được sự phát triển theo cách tiếp cận xoáy ốc.

- Về nội dung: Chương trình được xây dựng trên nguyên tắc tích hợp các kiến thức Lịch sử, Địa lý, Kinh tế và Xã hội; nhằm giúp HS có những hiểu biết cơ bản về các lĩnh vực trên. Bên cạnh đó, nội dung môn học còn được tích hợp với các vấn đề về GD dân tộc; Kĩ năng tư duy; Công nghệ thông tin; Hiểu biết về kinh tế và tài chính. Nội dung kiến thức được bố trí, sắp xếp theo các lớp như bảng Khung nội dung chương trình.

Bảng 1: Khung nội dung chương trình

Lớp	Bài	Nội dung
Tiểu học 1	Bài 1	Trường học của chúng ta
Tiểu học 2	Bài 2	Khu dân cư của chúng ta
Tiểu học 3	Bài 3	Những nhu cầu của chúng ta
Tiểu học 4	Bài 4	Sự khởi đầu của chúng ta
	Bài 5	Những di sản của chúng ta
Tiểu học 5	Bài 6	Singapore dưới ách thống trị của nước ngoài
	Bài 7	Xây dựng đất nước
Tiểu học 6	Bài 8	Sự phát triển của chúng ta
	Bài 9	Mối liên hệ của chúng ta với Đông Nam Á và thế giới

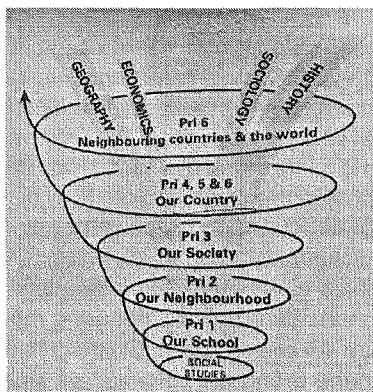
Ví dụ, với kĩ năng tham gia, HS có thể: Lớp 1: Làm việc nhóm hiệu quả và hoàn thành nhiệm vụ hợp tác nhóm đơn giản; Lớp 2: Chia sẻ thông tin và ý tưởng để đóng góp cho việc thực hiện một nhiệm vụ nhóm; Lớp 3: Tự tổ chức công việc nhóm và lưu giữ các ghi chép đơn giản; Lớp 4: Đưa ra quyết định đúng đắn khi hợp tác với người khác; Lớp 5: Phân công công việc và đưa ra các ý tưởng để giải quyết nhiệm vụ nhóm; Lớp 6: Học được cách tôn trọng ý kiến của người khác;

Nội dung các lĩnh vực và các mạch kiến thức được xây dựng thể hiện cách tiếp cận sự mở rộng về không gian (the expanding environment approach): Bắt đầu từ trường học, đến khu dân cư, đất nước, các nước láng giềng với Singapore ở Đông Nam Á. Bên cạnh đó, cách



xây dựng các chủ đề và giảng dạy các khái niệm cũng được quán triệt theo cách tiếp cận xoáy ốc (the spiral approach). Cách tiếp cận này hình thành, củng cố các khái niệm và kỹ năng đến HS với cấp độ cao hơn sau mỗi năm. Đồng thời, việc lựa chọn nội dung dạy học không phụ thuộc chặt chẽ vào logic khoa học mà nhằm hướng đến hình thành các khái niệm có liên quan đến nhau đã được nêu ở trên;

Hình 1: Sự tích hợp trong cách tiếp cận mở rộng về môi trường và tiếp cận xoáy ốc trong môn Tim hiểu Xã hội



- Về PPDH: Chương trình đã đưa ra các đề nghị về chiến lược giảng dạy, các hoạt động cũng như hỗ trợ giảng dạy cho GV:

+ Cách tiếp cận tương tác và lấy HS làm trung tâm được đề nghị để khơi dậy sự quan tâm của các em và HS tham gia vào việc học một cách độc lập và họ tự định hướng việc học của mình. Phương pháp tiếp cận này bao gồm các chiến lược học tập hợp tác, phương pháp cốt truyện, kể chuyện lịch sử, cung cấp các ví dụ sống động trong cuộc sống thực và các chiến lược cho học tập tích cực và độc lập.

+ Các hoạt động tạo cơ hội cho HS tham gia: Thảo luận nhóm, các bài tập mô phỏng, đóng vai, tranh luận, đi thực tế tại các bảo tàng, di sản quốc gia hoặc bất cứ nơi nào có liên quan đến bài học đều được khuyến khích thực hiện;

- Về ĐGKQHT của HS: Theo chương trình, đây là môn học không thi (*non-examination subject*) với tất cả các lớp. Tuy nhiên, chương trình vẫn chú trọng khuyến khích GV đánh giá quá trình học tập của HS thông qua đánh giá chính thức (*Formal assessment*) và đánh giá không chính thức (*Non-formal assessment*) với nhiều hình thức phong phú: Đánh giá qua bút và giấy, các phiếu bài tập hoặc bài tập từ sách bài tập, đóng vai, thảo luận, phỏng vấn, viết nhật ký, biểu diễn,... Tuy nhiên, chương trình vẫn chưa có những hướng dẫn thật cụ thể cho quá trình đánh giá thường xuyên ở trên lớp;

- Về tài liệu dạy học: Thông qua chương trình, GV dạy môn Tim hiểu Xã hội được khuyến khích sử dụng hình ảnh, trích đoạn báo chí, sách, trò chơi, đĩa chứa dữ liệu (CD-ROM, RDMC), video và Internet để hỗ trợ quá trình giảng dạy. Bên cạnh đó, các chuyến đi thực tế đến các bảo tàng, di sản quốc gia và bất cứ địa điểm nào có thể, liên quan đến bài học giúp cung cấp nguồn tài liệu

bên ngoài hữu ích, cần thiết đối với GV và HS đều được khuyến khích.

Như vậy, các thành tố của chương trình môn Tim hiểu Xã hội cấp Tiểu học của Singapore đã thể hiện được các đặc điểm của một chương trình được xây dựng theo hướng tích hợp: Sự tích hợp về nội dung; hướng đến phát triển các kỹ năng cốt lõi cho HS; định hướng sử dụng đa dạng và PPDH, có nhấn mạnh đến sự tham gia tích cực của HS, đánh giá theo sự tiến bộ của HS và khuyến khích sử dụng các tài liệu ngoài SGK để học tập.

2.2. Về biên soạn sách giáo khoa theo chương trình định hướng tích hợp

2.2.1. Giới thiệu sơ lược về bộ SGK môn Tim hiểu Xã hội cấp Tiểu học của Singapore

Bộ SGK môn Tim hiểu Xã hội cấp Tiểu học của Singapore được biên soạn cho HS từ lớp 1 đến lớp 6, với 8 quyển tương ứng với 8 bài học trong chương trình.

Cấu trúc của mỗi quyển sách bao gồm:

+ Bìa kèm theo hình vẽ liên quan đến chủ đề (tên chủ đề của cuốn sách).

+ Lời cảm ơn.

+ Mục lục nội dung: Giới thiệu về tên các phần, các chương của sách.

+ Phần giới thiệu: Giới thiệu về các nhân vật, về nội dung SGK và cấu trúc của mỗi chương.

+ Các chương.

Cấu trúc của mỗi chương (tương đương với mỗi bài học) thường bao gồm 5 phần: Tiêu đề: Cho biết nội dung của chương; Phần nội dung chính của chương; Phần thông tin về nội dung của chương; Phần kênh hình cung cấp thêm thông tin về bài học; Phần thực hành: Đưa ra yêu cầu về các hoạt động mà HS cần phải thực hiện hoặc các câu hỏi, bài tập.

Tí lệ kênh hình sẽ giảm dần từ lớp 1 đến lớp 6 và tỉ lệ kênh chữ sẽ tăng lên theo các lớp học từ thấp đến cao. Phần kênh hình phù hợp với nội dung của từng bài học, đó cũng là một kênh nhằm truyền đạt kiến thức, đồng thời định hướng phương pháp dạy và học cho HS. Kênh chữ để giới thiệu về một chủ đề, tóm tắt về nội dung của hình ảnh hay nội dung bài học; đưa ra các yêu cầu thực hành cho HS.

2.2.2. Biên soạn SGK môn Tim hiểu Xã hội theo chương trình định hướng tích hợp

Với đặc trưng là bộ môn tích hợp, xây dựng SGK cũng thể hiện quan điểm đó. Việc lựa chọn các nội dung đưa vào SGK không tuân theo logic của khoa học Lịch sử hay Địa lý, Kinh tế hay Xã hội học mà có sự kết hợp kiến thức nhiều ngành thuộc khoa học xã hội và gần gũi với HS. Đồng thời, việc biên soạn SGK cũng tạo điều kiện cho GV vận dụng nhiều PPDH và nhằm phát huy tính tích cực, chủ động, rèn luyện các năng lực cốt lõi cho HS, đánh giá sự tiến bộ của các em qua mỗi bài học.

Nội dung đưa vào SGK được lựa chọn trên cơ sở giúp HS nắm vững các khái niệm cơ bản đã được đưa ra trong chương trình (*Con người, Địa điểm và Môi trường; Thời gian, Sự thay đổi và Sự liên tục; Sự khan hiếm, Sự lựa chọn và Nguồn tài nguyên; Bản sắc, Văn hóa và Cộng đồng*), và theo hai cách tiếp cận: Mở rộng về không gian

và xoáy ốc. Bên cạnh đó, việc lựa chọn nội dung học tập cũng rất gần gũi với HS, không đòi hỏi tính logic của khoa học Lịch sử hay Địa lí. Ví dụ: Với SGK lớp 1, nội dung thể hiện sự tích hợp cao kiến thức của các lĩnh vực, tên các chương trong bài học khá gần gũi với HS.

Các chương trong bài học Trường học của chúng ta (Lớp 1)

- Chương 1. Ngày đầu tiên ở trường
- Chương 2. Học và chăm sóc ở lớp học
- Chương 3. Ngày quốc phòng toàn dân
- Chương 4. May Ee mua thức ăn cho chính cô ấy
- Chương 5. Ngày Tinh hưu nghị quốc tế
- Chương 6. Đội của May Ee thắng một huy chương
- Chương 7. Jack tới phòng y tế
- Chương 8. Nơi yêu thích của Rani
- Chương 9. Việc tốt của Rani
- Chương 10. Hiệu trưởng nói chuyện với chúng ta
- Chương 11. Ngày hòa hợp chủng tộc
- Chương 12. Ngày Quốc khánh
- Chương 13. Chúng ta tôn trọng các thầy cô giáo
- Chương 14. Trẻ em thật đặc biệt
- Chương 15. Ước muốn bí mật của Azman
- Chương 16. Những căn phòng đặc biệt của chúng ta
- Chương 17. Năm đầu tiên chúng ta với nhau
- Chúng ta nhớ....

Bên cạnh đó, thông qua việc biên soạn, thiết kế nội dung và các hoạt động trong SGK, đưa ra các bài tập giúp các em dần dần hình thành và rèn luyện các kỹ năng cốt lõi được nêu ra trong chương trình. SGK được biên soạn và thiết kế với nhiều tranh ảnh, bản đồ, biểu đồ... sinh động giúp HS phát triển kỹ năng quan sát cũng như khai thác thông tin qua hình ảnh.

- **Với kỹ năng phương pháp (học tập):** HS được làm các bài tập với hình thức và yêu cầu đa dạng, như: Các bài tập về quan sát và giải thích hình ảnh; thu thập, đánh giá và sử dụng thông tin và ý kiến từ nhiều nguồn khác nhau; sắp xếp và phân loại thông tin theo các tiêu chí cho sẵn; rút ra kết luận từ việc sử dụng các dữ liệu lịch sử; để xuất và đánh giá các giải pháp và các vấn đề...;

- **Với kỹ năng giao tiếp:** HS được thể hiện ý tưởng bằng lời nói, tranh vẽ dựa trên kiến thức, quan sát và kinh nghiệm của bản thân; lắng nghe và chia sẻ ý kiến. HS có thể truyền đạt thông tin với mục đích và đối tượng cụ thể. HS có thể trình bày một quan điểm với các bằng chứng thuyết phục. HS có thể tranh luận bằng lời để thuyết phục người khác chấp nhận quan điểm, những quyết định hoặc giải pháp của mình...;

- **Với kỹ năng tham gia:** SGK đã đưa ra những bài tập khuyến khích sự hợp tác giữa các HS với nhau, tạo điều kiện để các em rèn luyện kỹ năng tham gia trong học tập cũng như trong cuộc sống. HS có thể làm việc nhóm hiệu quả và hoàn thành nhiệm vụ hợp tác nhóm đơn giản đến phức tạp theo yêu cầu của SGK.

- **Với kỹ năng tư duy phê phán và sáng tạo:** HS có thể sử dụng kỹ năng so sánh để thảo luận các vấn đề tương đồng và khác biệt. HS có thể động não (brainstorm) để có các giải pháp sáng tạo giải quyết các vấn đề. HS có thể xem xét những ưu điểm và hạn chế của một giải pháp

cho một vấn đề. HS có thể có những quan điểm khác nhau, tạo ra những cách thức mới để xem xét tình hình và tăng khả năng tranh luận. HS có thể khám phá những ý tưởng vượt ra ngoài những gì được đưa ra ngoài SGK và xem xét sự thích hợp của các ý tưởng đó...

SGK được biên soạn với lượng kiến thức thể hiện bằng kênh chữ thường khá ít, đặc biệt là ở các lớp 1, 2. HS chủ yếu được học thông qua hình ảnh, tranh vẽ và đó cũng là một kênh thông tin hữu hiệu. Bên cạnh đó, hệ thống bài tập với các dạng câu hỏi phong phú cũng tạo điều kiện cho việc GV vận dụng các PPDH tích cực và có sự tham gia của HS.

Hệ thống các câu hỏi và bài tập sau mỗi mục và sau kết thúc mỗi chương cũng làm cơ sở và hỗ trợ cho việc đánh giá của GV. Việc thiết kế bài tập với các hình thức đa dạng, phong phú sau mỗi mục, mỗi chương của bài học tạo điều kiện cho GV thực hiện tốt hơn quá trình đánh giá thường xuyên và việc đánh giá không bị bó hẹp hay đơn điệu bằng hình thức trả lời miệng hoặc viết bài kiểm tra.

Nhằm khuyến khích sử dụng tài liệu bên ngoài, SGK cũng có các bài tập yêu cầu HS sử dụng các nguồn tài liệu khác, bên ngoài SGK để giải quyết vấn đề.

Như vậy, SGK môn học đã thể hiện được những quan điểm của chương trình tích hợp trong việc biên soạn nội dung, chú trọng đến các bài tập phát triển kỹ năng cho HS, tạo điều kiện cho GV đa dạng các PPDH và ĐGKQHT của HS, khuyến khích việc sử dụng các tài liệu ngoài SGK để học tập.

3. Kết luận và một số kiến nghị cho việc xây dựng chương trình môn học các môn khoa học xã hội cấp Tiểu học theo định hướng tích hợp ở Việt Nam

Từ nghiên cứu lí luận về chương trình tích hợp, nghiên cứu về chương trình và SGK môn Tim hiểu Xã hội của Singapore, chúng ta có thể rút ra một số kết luận:

- Nghiên cứu đã chỉ ra được các thành tố và đặc điểm của một chương trình môn học định hướng tích hợp;

- Chương trình môn Tim hiểu Xã hội của Singapore thể hiện được đặc điểm các thành tố của chương trình tích hợp:

+ Tích hợp nội dung kiến thức của nhiều lĩnh vực và việc lựa chọn nội dung không lệ thuộc chặt chẽ vào logic của các khoa học Lịch sử hay Địa lí mà những kiến thức gần gũi với HS. Quan điểm này đã được cụ thể hóa qua các bài học, các chương trong SGK.

+ Chỉ ra được những kỹ năng cốt lõi cần hình thành cho HS thông qua môn học, đưa ra được những định hướng về PPDH và ĐGKQHT, trong đó hướng vào phát huy tính tích cực cũng như sự tham gia, sự tiến bộ của HS trong quá trình học tập.

+ Đưa ra được những định hướng về PPDH và ĐGKQHT của HS. Trong đó, chú ý đến sự phong phú về PPDH và phát huy sự tham gia của HS;

- Sự kết nối giữa chương trình và SGK là sự thống nhất từ mục tiêu đến việc tổ chức nội dung, định hướng phương pháp hình thành kỹ năng cốt lõi cho HS, hình thức đánh giá HS và sử dụng các nguồn tài liệu bên ngoài.



Một số kiến nghị cho việc xây dựng chương trình các môn học khoa học xã hội cấp Tiểu học ở Việt Nam sau năm 2015 theo định hướng tích hợp:

- Xây dựng chương trình tích hợp cần đảm bảo các yếu tố đã nêu của một chương trình tích hợp: Sự tích hợp về nội dung, những kỹ năng cốt lõi cần hình thành cho HS, đa dạng về PPDH và chú trọng vào sự tham gia tích cực của HS, ĐGKQHT cần nhấn mạnh vào quá trình tiến bộ của HS và tài liệu dạy học không bị bó hẹp trong tài liệu SGK;

- Việc lựa chọn nội dung thuộc lĩnh vực khoa học xã hội để đưa vào chương trình tích hợp cần chú ý hơn đến tính ứng dụng, thực tiễn, phù hợp và gần gũi hơn với cuộc sống của HS; tránh sự lệ thuộc quá lớn vào logic của khoa học bộ môn làm cho kiến thức đưa vào nhà trường mang tính hàn lâm, nặng nề;

- Biên soạn SGK cần chú ý đến đối tượng HS, sự phù hợp với thị hiếu của trẻ em và tạo điều kiện tốt cho đổi mới PPDH hướng vào phát huy tính tích cực của HS. Việc biên soạn SGK cần tăng cường tỉ lệ hình ảnh, màu sắc, phong phú hơn trong cách thể hiện thông tin. Hệ thống bài tập cần chú ý hơn đến các câu lệnh nhằm yêu cầu HS tích cực tham gia, giúp HS có thể phát triển được năng lực tự học và học tập suốt đời, không chỉ phụ thuộc vào SGK mà còn biết khai thác các nguồn tài liệu khác.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Chan - M.T. (2005), *Features of an integrated primary curriculum*, The conference of "Redesigning Pedagogy: Research, Policy and Practice", Nanyang Technological University, Singapore.

PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC CỦA SINH VIÊN

... (Tiếp theo trang 46)

4. Kết luận

Đào tạo kỹ thuật trình độ cao đẳng với mục tiêu phát triển năng lực của sinh viên cao đẳng nhằm đáp ứng yêu cầu nguồn nhân lực xã hội theo kinh nghiệm các nước, cần được nghiên cứu xây dựng với các đề án đổi mới giáo dục có nền tảng từ các cấp học, bậc học thấp hơn cho đến giáo dục đại học, cao đẳng với định hướng phát triển năng lực, tư duy, sáng tạo cho người học và xu hướng học tập suốt đời của thế kỷ 21.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Thái Lai, Vũ Trọng Rý, Lê Đông Phương (2009), *Thực trạng đổi mới phương pháp dạy học ở đại học*, Tạp chí Khoa học Giáo dục số 40.
2. Harris, R., Guthrie, H., Hobart, B., & Lundberg, D. (1995), *Competency-Based Education and Training: Between a Rock and a Whirlpool*, South Melbourne: Macmillan Education Australia.
3. Jones, L., & Moore, R. (1995), *Appropriating competence*, British Journal of Education and Work, 8 (2).
4. Kerka, S. (2001), *Competency-based education*

2. Susan M. Drake - Rebecca C. Burns (2004), *Meeting Standards Through Integrated Curriculum*, Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD).

3. Kathy Lake (1994), *Integrated Curriculum*, Office of Educational Research and Improvement, U.S. Department of Education.

4. A. Mahinda Ranaweera (1990), *Relevance, Balance and Integration of the Content of General Education: Achievements, Trends and Issues - A Synthesis*, UNESCO Institute for Education, A.M. UIE Reports.

5. Xavier Roegiers (1996), *Khoa sự phạm tích hợp hay làm thế nào để phát triển các năng lực ở nhà trường*, người dịch: Đào Trọng Quang, Nguyễn Ngọc Nhị, NXB Giáo dục.

6. Ministry of Education, Singapore (2008), *Social Studies Syllabus Primary*.

7. Ministry of Education, Singapore, *Social Studies Textbooks (primary 1 to primary 6)*.

SUMMARY

This article presents the results of the integrated program in schools and search for Social Studies at the primary school in Singapore. The authors focus on analyzing and shaping the integrated program's elements and characteristics. Based on researching the curriculum textbook of Singapore's Social Studies, the authors analyse these elements: target, content, teaching method, assessment and teaching material in order to show the integration point from curriculum to textbook. Thereby the authors proposed some recommendations for compiling curriculum and textbook in oriented integration for social science subject at primary school in Vietnam after 2015.

SUMMARY

The author presents the training characteristics with the goal of developing technical students; the statutes of training with the aim of improving learner's competence in the world, include in: competence model with requirement off the social's resources; competence model with OECD; the characteristics off technical training with the purpose of enhancing learner's competence; the competence of technical college students; test and assess in order to develop leaner's competence. Finally, the author put forward some solutions of high quality technical training in the goal of developing students' competence through project teaching in order to requirement of human resources in Ho Chi Minh city.